

מגד

יורחחים

175

אדר ב' תשע"ד

עלון חודשי להנחלת משנתו ומורשתו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל

על משנת הראי"ה

האמירה הנצחית של "לך כנוס את כל היהודים" היא מוכרחת להחיות אותנו עוד הפעם, ולרוממנו מכל שפלותינו. מאמרי הראי"ה ח"א עמ' 155

הנפשית הממלאה את קרבנו גם יחד לשוב ולהבנות בארץ חיינו מעבר מזה, הננו קרובים להכיר כי ישנה תרופה גם למחלת הפיזור והפירוד שלנו. וסוף כל סוף עם אחד אנחנו ועם אחד נהיה, ועוד הפעם יקום ישראל, באמתת הנצחית של "לך כנוס את כל היהודים" (שם).

כשאנו מאוחדים אנו מסוגלים להתמודד עם כל הצרות והקשיים העומדים נגדנו כיוון שאנו מגלים בעולם את מהותנו, ואילו כשאנו פרודים שונאינו מתחברים אל חולשתנו וקמים עלינו: "וגם ההמנים (המן ברבים) צוררי ישראל) של כל הזמנים שהם פוגעים בנו בארס שנאתם... הם תופסים את הצד החלש לפי שהוא הצד הפומבי והידוע" (שם).

אסתר ידעה סוד זה, ולכן היא מצווה על מרדכי לאחד את עם ישראל וכך יוכל העם להתמודד עם הקמים עליו.

האחדות שהתגלתה בימי הפורים לא רק הצילה את עם ישראל במישור הפיזי אלא תרמה להתקדמותו. במעמד הר סיני קיבלו את התורה בכפיה, "כפה עליהם הר כגיגית" ואילו בימי הפורים קיבלו את התורה ברצון "הדר קיבלוה בימי אחשוורוש" (שבת פ"ח). חז"ל לומדים עובדה זו מהפסוק: "קיימו וקבלו היהודים" (אסתר ט), קיימו מה שקיבלו כבר. אבל עדיין נשאלת השאלה היכן מצוינת עובדה זו בסיפור המגילה? נראה לומר שהכינוס אותו ארגן מרדכי היהודי על פי מצוותה של אסתר, הוא עצמו קבלת תורה. כל יהודי שהגיע לכינוס הזדהה כיהודי, הוא צם והתפלל עם מרדכי להצלחת שליחותה של אסתר, עצם ההגעה לכינוס משמעותה הכרה שעם ישראל שונה מאומות העולם, מובדלות זו מתגלית בכך שקיבלנו תורה בהר סיני: "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו". היהודים שהגיעו לכינוס מרדכי, הגיעו מרצון חופשי ובכך ביטאו את רצונם לקבל תורה. הקשר לעם הוא הבסיס לקבלת תורה, ומתוך שקיבלו עליהם את מצוות הפורים התברר שקיבלו את התורה בכללותה. "כל מה שהאבה לכנסת ישראל יותר מתגברת, מוצאת יותר מקום אהבה עליונה לתלמוד תורה בחלקיה המעשיים" (פנקס י"ג קכו).

בימי הפורים הבעל"ט נחזק את האחדות בעם ישראל החי כיום בארץ ישראל ומתוך כך נוכל להתמודד עם כל הקמים עלינו ולזכות לקבל תורה.

הרב בניהו ברונר

ראש בית מדרש במכללה האקדמית צפת

אסתר מצווה על מרדכי: "לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום גם אני ונעמתי אצום כן ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת וכאשר אבדתי אבדתי" (אסתר ד 16). דברים אלו נחקקו במגילה שנאמרה ברוח הקודש (מגילה זו) והם "נבואה שהוצרכה לדורות" (מגילה יד). האחדות היא סוד קיומו של עם ישראל. אסתר עומדת בפני שליחות לאומית מסוכנת, להיכנס אל המלך אחשוורוש ללא הזמנה, היא יודעת שרק אחדות בעם ישראל תוכל לסייע לה במשימתה.

במהלך ההיסטוריה הנגלית אנו מוצאים מחלוקות רבות בתוך עם ישראל, וגם המן ראה זאת ולכן אמר: "ישנו עם אחד מפוזר ומפוזר בין העמים בכל מדינות מלכותך ודתיהם שונות מכל עם ואת דתי המלך אינם עשים" (אסתר ג 8), הוא ציין את עובדת הפיזור והפירוד אבל הקדים בדבריו: "ישנו עם אחד", העם הוא אחד במהותו אבל במציאות אנו רואים פיזור ופירוד.

"כל האומר ששקר בדה המן הרשע באמרו "ישנו עם אחד מפוזר ומפוזר" אינו אלא טועה. באמת מפוזר ומפוזר הוא העם האחד, אבל בכל זה עם אחד הוא. ושמה תאמר איך יתכן שיהיו שני הפכים בנושא אחד, עם אחד מצד אחד ומפוזר ומפוזר מצד השני. אל תתמה על החפץ. ישנם פלאים בעולם. והעם הזה שכל עמידתו בעולם מרופדת היא בפלאי פלאות, הוא מראה בהוייתו גם כן את הפלא הזה, ובמהותו העצמית הרי הוא עם אחד, למרות מה שהוא מפוזר ומפוזר" (מאמרי הראי"ה שם).

שני הקטבים הללו, אחדות ופירוד מופיעים בעם ישראל בבת אחת, זה אחד הדברים הפלאיים המאפיינים את עם ישראל, במהותו הוא עם אחד למרות שבפועל הוא מפוזר ומפוזר.

הפיזור והפירוד נובע מ"ממחלת הגלות", הגלות גרמה לנו להתפזר בארבע קצוות תבל, הפיזור היה בעיקרו במישור הנגלה אבל השפיע גם על תחום האמונות והדעות, אבל הגלות למרות אריכותה היא תופעה זמנית, עם ישראל עתיד להיגאל.

"באה עלינו הקטסטרופה הגלותית 'ומפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו', היא מלפפת אותנו ועושה אותנו לעם מפוזר ומפוזר, אבל נצח ישראל לא ישקר. הגלות עם כל נוראותיה מוכרח שקץ יבא לה, ובעת אשר הרוח מתחיל לבא מארבע כנפות הארץ, מהמצוקות הסובבות אותנו מעבר מזה ומהתגלות

תפילת שיכור בפורים

משתה ושמחה בפורים

ימי הפורים הם: "ימי משתה ושמחה" (אסתר ט, כב). בגמ' במגילה ז ע"ב נאמר: "אמר רבא: מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי."

רבה ורבי זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי, איבסום. קם רבה שחטיה לרבי זירא¹ למחר בעי רחמי ואחיייה².

הרב זרחיה הלוי (המאור הקטן ג ע"ב מדפי הרי"ף) הביא בשם רבנו אפרים, שמהמסופר על רבה ורבי זירא יש ללמוד שדברי רבה נדחו. הרמב"ם (הל' מגילה ב, יד) פסק: "ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרות". הלכה למעשה: הרי"ף (מגילה ג ע"ב בדפי הרי"ף), והרא"ש (מגילה א, ח) פסקו כלשונו של רבה בגמרא, וכך גם הטור והשו"ע או"ח סימן תרצה. באורחות חיים (סעיף לח) ובספר האשכול פסק שאסור להשתכר, אך יש לשתות יותר מהרגיל. המאירי (מגילה ז ע"ב) כתב שיש לשמוח שמחה אמיתית שמובילה לאהבת ה' ולא הוללות ושטות.

שיכור בפורים-פטור מתפילה

הרב אברהם דאנציג, חיי אדם (כלל קנה סעיף ל) כתב: "ואמנם היודע בעצמו שיזלזל אז במצוה מן המצוות בנטילת ידיים וברכה, וברכת המזון, או שלא יתפלל מנחה או מעריב או שינהג קלות ראש, מוטב שלא ישתכר, וכל מעשיו יהיו לשם שמים". דבריו מבוססים על הירושלמי (תרומות א, ד; בבלי עירובין סד ע"א): "אבא בר רב הונא אמר: שתוי אל יתפלל, ואם התפלל תפילתו תחנונים. שיכור אל יתפלל ואם התפלל תפילתו גידופין. איזו שתוי? כל ששתה רביעית. שיכור ששתה יותר תמן אמרי כל שאינו יכול לדבר לפני המלך"². בגמרא בברכות (לא ע"א-ע"ב) נאמר "שכור אסור להתפלל".

על דברי החיי אדם, כתב הראי"ה קוק לאדר"ת (שו"ת אורח משפט אורח חיים, הערות, סי' קמו):

"ארשום להעיר, מאי דקשיא לי על החיי אדם ועוד פוסקים שכתבו שאם לא יתפלל מצד השכרות לא ישתכר.

א. כיון דנקטינן כשיטת רוב פוסקים דעד דלא ידע הוא מצוה, על כל פנים דרבנן בכלל שמחה, אם כן הוא עוסק במצוה, ולמה לא יפטור מתפילה, ובפרט שיהיה אנוס בשכרותו.

ב. והרי גם בשיכור מצד רשות אנו חושבים אותו לאנוס לענין תשלומין. ולהכניס עצמו באונס אין איסור מדינא במקום מצוה, שהרי לדעת הרמב"ם וסיעתו מותר להכנס בספינה במקום אונס חילול שבת או"ח, ובדבר מצוה גם בערב שבת. אם כן, מאי טעמא יהיה אסור להכניס עצמו באונס שכרות בביטול מצוה דרבנן מצד מצוה דשמחה?

ג. ואם היה הכרח לשמור להסיר יינו עד תפלת המנחה, איך קאמר בגמ' סתם. וגם מאן ימר שבידו להסיר יינו, והלא גם ביותר מרביעית אמרינן כל שכן שדרך מטרדתו.

ד. ולעניות דעתי לצדד לקולא דהיינו חומרא דקיום מצוה.

והשי"ת ישמחנו באמת, והשי"ת ישגבנו בישועתו, ישמח ויגל בישועת ד' עם אבותינו יכוף עלינו לחיים. (זיימל תרמ"ד)³. אברהם יצחק הכהן קוק חתנו כבנו³.

ב. בפורים אין לחשוש לתקלה בשל השכרות

הראי"ה קוק (מצות ראייה, או"ח סימן תרצה) עסק בענין במקום נוסף:

...איך הותר שכרות בפורים, הא מביא לג' עבירות וכאלו עובד עבודה זרה? לעניות דעתי יש לומר על פי דברי הרשב"א דסבירא ליה כדעת הפוסקים פקידה ממש סמוך לוסתה ביוצא לדרך. ולא קשה מ'והזהרתם' (ויקרא טו, לא) דהפסוק מעיד "ולא תחטא" (איוב ה, כד) שלא יארע דבר תקלה על ידו, כי המצוה מגנא. הכא נמי יש לומר לכל מצוה אין לחוש

1. פרשנות ייחודית לביטוי: "שחטייה", ראה: הרב דב מילשטיין, בשמן רענן, חלק א, עמ' רכה, דברים שהוא שמע מהראי"ה קוק בפורים תרפ"ט. 2. על ההבחנה בין שתוי לשיכור, בשל ההשפעה של היין על מוחו של האדם מבחינה פיזיולוגית, ראה את הסברו של הראי"ה קוק, חבש פאר, דרוש ה. על מדד יכולת עמידה ודיבור לפני המלך, ראה דברים דומים ששמע הרב אליעזר אלינר בענין זה מפי הראי"ה קוק באחד מימי הפורים, אצל: הרב משה צבי נריה, מועדי הראיה, עמ' רסא-רסב. 3. התאריך המודפס הוא תרמ"ד. כנראה נפלה כאן טעות דפוס. הראי"ה קוק החל את כהונתו בעיירה זיימל בשנת תרמ"ח. כנראה מדובר בשנת תרמ"ט.

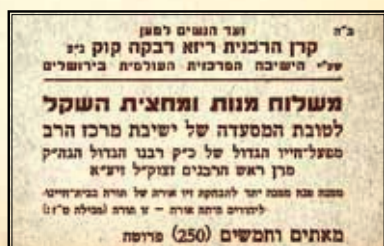
בתוקף שמחת היום

שבתי דניאל ז"ל, מראשוני תלמידי הישיבה ולימים עורך עתון "הצופה", מתאר את שמחת פורים בישיבה:

הרב, תלמיד ישיבת וואלוז'ין, העביר את שמחת - פורים הוואלוז'ינאית ליישיבתו, ישיבת מרכז - הרב. כשם שהיה חי במלוא-העומק ימי שבתות ומועדות, כך חש בכל הוויתו את שמחת - פורים. ומה בין שמחת-תורה לשמחת-פורים? בשמחת-תורה היה לוחט באהבת תורה אינסופית ושמחתה, ואילו בפורים - היתה השמחה ארצית וממשית יותר, שמחה מתוך בדיחות-הדעת. בשמחת-תורה היתה השמחה פנימית, מובלעת בכל נפשו, בעוד שבפורים היתה ניתזת מפיו השופע, השוטף כנחל, מעיניו הדולקות כשני פנסים עליזים, מהטפיפה הקלה של רגליו, מתוכן תורתו הפורימית.

השמחה האמיתית מתחילה לפנות ערב, עובר לסעודה, בני הישיבה כולם ממהרים לבית הרב. הרבה מסכות. רבים מחופשים בצילינדרים ופראקים, בשטריימלים ובחלוקים צבעוניים, בחולצות-פועלים ובתרבושים ובכפיות ועקלים. ערב-רב של גוונים. שאון של קולות-זמרה, סילסולי-חזנים, ניגוני-גמרא, נעימות קריאת המגילה. מלבד בני הישיבה באים רבים מיקירי ירושלים, רבנים ודיינים, עסקנים וסופרים, באים לראות את גדול-הדור בשעת חדוותא עילאה. הרב ממעט בשתייה, אבל מבוסס מתקפו-של-יום, משמחתם של ישראל, כבכל שעת התרוממות הוא משמיע שפע דברי - תורה מעניין - היום על ישראל ואומות - העולם.

(הרב מ. צ. נריה, מועדי הראי"ה עמ' רסג).

לתקלה, רק בכל מקום לא מצינו מצוה בזה. רק זה היום עשה ה'.

הרשב"א (תורת הבית הארוך בית ז שער ב [דף ד ע"ב]) כתב שאדם היוצא לדרך רשאי לפקוד את אשתו סמוך לוסתה. לדברי הראי"ה קוק הטעם הוא מפני שמובטח לו שלא יארע תקלה על ידו כי המצווה מגינה. הוא הדין גם ביחס לשכרות בפורים. אין לחוש שתארע תקלה למשתכר והוא יימנע מלקיים מצווה או לזלזל בה.

ג. לימוד זכות על מי ששתוי בפורים ומתפלל

פעם נוספת כתב הראי"ה קוק (עולת ראייה חלק א עמ' תלט-תמא) באריכות בענין תפילה של שיכור ושתוי בפורים, ושוב מזווית אחרת. כאן הוא מוסיף ודן באפשרות ששתוי יתפלל בפורים, אם כי במשך השנה אסור לשתוי להתפלל. הוא הקדים להסביר את מהות השתיה של יין בפורים מבחינה רעיונית פנימית, ואחר כך דן באפשרות שגם מי ששיכור בפורים יוכל בכל זאת להתפלל.⁴

ולוא דמסתפינא היה נראה לי, דאף שבכל הימים שתוי אל יתפלל, מ"מ ביום זה הואיל ומצוותו בכך לא מטריד, זולת שיכור גמור שצ"ע אם הוא מהמצוה. ... וניחא בזה ללמד זכות על הרבה שנוהגים להתפלל בהיותם שתויים בפורים על כל פנים, ואף כי צ"ע קצת לדינא, מ"מ לענין שתוי לעניות דעתי יש על מה לסמוך.

השכרות בפורים היא מצווה ייחודית. היא מוטלת על גופו של האדם דרכו הוא מגיע לפסגות רוחניות גבוהות, ועל כן שתוי יכול להתפלל על אף שבמשך השנה ההנחיה לשתוי הוא שלא יתפלל.

לימים היה מי שטען כאילו הראי"ה קוק עצמו נהג להתפלל בפורים כשהוא שתוי. הרב צבי יהודה קוק (ניצני ארץ, יא [אייר תשנ"ה], עמ' 28) השיב על כך לרב ישראל בארי רבה של נס ציונה (ב' שבט תשי"ב):

הנני בזה בתשובה לשאלתו על דבר המסופר מאת כבוד גיסו הרש"ב שליט"א [הרב שמואל ברוך ורנר, חתן הגר"מ חרל"פ ואב"ד בתל אביב] על כ"ק אאמו"ר הרב זצ"ל שהחליט להתפלל בפורים אחר השתיה משום שפחדה של יראת ה' מפיג את היין. אינני זוכר בעצמי את הדברים בדיוק סגנון זה. אמנם בתוכנם מובנים ומבוררים הם ע"פ המבואר בדברי קדשו בסידור 'עולת ראייה'.

הראי"ה קוק ראה ערך רב במצוות השכרות בפורים, מצווה ייחודית שמתאימה לתכני היום והנס, ועל כן גם ההתנהלות של שיכור ושתוי ביום זה בכל הקשור לתפילה וברכות, שונים מהתנהלותם בשאר ימות השנה. בימות השנה לשיכור אסור להתפלל, אך בפורים ההדגשה היא ששיכור פטור מלהתפלל, ומותר לו אף במודע להשתכר ולהפטור מקיום מצוות. ייחודה של המצווה ביום זה הוא בכך שהמצווה מגינה ומצילה את המשתכר מהתנהגויות מקולקלות. בדרך כלל: "שתוי אל יתפלל, ואם התפלל תפילתו תחנונים". אך בפורים, אדם שהוא שתוי יכול להתפלל כי בהיותו שתוי הוא מקיים את המצווה המיוחדת ליום זה. אמנם לשיכור ממש יהיה אסור להתפלל בשכרותו גם ביום זה.

הרב יהודה זולדן

מפקח מרכזי לתלמוד ותושבע"פ במינהל לחינוך דתי משרד החינוך, ירושלים

4. הסבר נוסף בשם הראי"ה קוק: הרב משה צבי נריה, מועדי הראי"ה עמ' רנד.

הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל

ליל הסדר תרנ"א - פורים דפרזים תשמ"ב

תני רבן שמעון בן גמליאל אומר: אין עושין נפשות לצדיקים... דבריהם הם זכרונם (ירושלמי, שקלים פרק

באהבה ובאמונה

כך נמשכת השלשלת...

"מרגלא בפומיה דהרב צבי יהודה (הרב צבי יהודה רגיל היה לומר): אתם לומדים פה בישיבה של מרן אבא, שהיה תלמיד הנצי"ב, שהיה תלמיד ר' חיים מוולז'ין, שהיה תלמיד הגר"א, רמב"ם, ר' עקיבא, משה רבנו - הר סיני. המשך ישיר. הישיבה המשך מעמד הר סיני. המשך שושלת דורות" (הוא היה אומר, עמ' 9).

את הבנין הכלל-ישראלי הבנוי מכולם. אנו נעשים 'גוי אחד בארץ' והאחדות מופיעה מתוך הפירודים - קידוש השם מתוך חילול השם. כל החילוקים שבעם מתבטלים כשהם נפגשים במקור המקדשי שעושה כל ישראל חברים. (שיחות הרב צבי יהודה על התורה, וארא, סידרה ב' - תשל"ד-תשל"ה)

תורת ה' תמימה משיבת נפש

התורה היא מציאות של חיים. "תורת ה' תמימה משיבת נפש" (תהלים טו), ובחז"ל: כשהיא תמימה אז היא משיבת נפש. החיוניות של התורה והחיוניות של הארץ משלימות זו את זו. בדורותינו, יותר ויותר יהודים עולים לארץ, ומתוך כך יש יותר ויותר שלמות יהדותית ויותר חזרת שכינה... חוזרת יותר ויותר הבריאות הממשית, של הגוף והנפש עד לבריאות השלמה והמוחלטת... אשרינו שזכינו לזה, שנתגלגלנו לזה. עלינו לדעת את ערכנו.

כל זה, מחייב אותנו, בשקידת התורה הגדולה, לגלות את התורה בארץ ישראל מתוך לאומיות אמיתית, לאומיות של קדושה. זוהי שליחותנו ההיסטורית האלוהית, בדורותינו (התורה הגואלת ד' עמ' פב).

לקיומה של הרבנות הראשית לישראל

"הרבנות הראשית לישראל נקראה במלוא תפארתו של קידוש ה' והארת נשמתה של תקומת ישראל ותחייתה בדבר קודשו. לפיכך צריך שיאמר מכאן ברור בכל התוקף והעוז והאומץ כי דווקא מתוך כל מלוא אמונתנו ודבקותנו בעניין האלוקי של מדינת ישראל וממשלת ישראל... דווקא מתוך כך מתגלה גודלו של החיוב אשר עלינו לעמוד על גאולתנו ופדות נפשנו, על ביצרונה ושכלולה של עוצמת עצמאותה האמיתית של הרבנות הראשית לישראל בתוכה ובמהותה של מדינת ישראל. כי מתוך התורה, מתוך נצח ישראל אנו באים אל המדינה ואל הממשלה... מתוך הנשמה של תורת ה' ריבון העולמים יוצר האדם ודורותיו ונותן התורה שהיא חיינו ואורך ימינו... אנו באים אל כל מערכות ממשלתיותנו וצבאיותינו, בכל סדרי חיינו הלאומיים, לכל גווניהם כולם (לנתיבות ישראל א', עמ' רלט).

אנו נעשים גוי אחד בארץ

שמיטה ויובל יופיעו שוב בתוקפם מדאורייתא מתוך גידול קבוץ גלויות עד כדי פגישה הדדית המונית של העם והארץ, יחד עם הזדהות שבטי - יה עם נחלתם. "לא תוסב נחלה... ממטה אל מטה", אינו פירוד חס ושלום, אלא שמירת השבטיות, כדי לא לטשטש

מאחר כותלנו

כמו ישראל בנפשות, באדם, כן הכותל בעולם, בארץ. חסון ותקיף בכחו-האיתנים לאלהיו מחזיק הוא את עמדתו בכל חליפות מערכות הדורות וקורותיהם, בכל התמורות והשינויים הבאים על ארץ ודריה וגם אם קלון החורבן מכסה את מראהו... כחלמיש-צור נצב הוא על משמרתו... עד הוא למאורעות-עולם ולקורות - דורות של אלפי שנים... עומד הוא על גביהם ומעיד הוא עליהם, על גלגולי והלך חייהם ועל מוצאות נתיבות פעליהם. "יש לבבות ויש לבבות. יש לבות אדם ויש לבות אבנים. ויש אבנים ויש אבנים. יש אבני דמה ויש אבנים-לבבות.

...זקופים וחזקים עומדים פה טורי האבנים האלה, וכמצבת חיים מודיעים הם: פה חי עם ישראל, פה גנוז אור חיו, עוז רוחו וגאון קודשו... ועומדים ונמשכים טורי מצבת חיים זאת, המעידה בעמים ובדורות, ומחברים הם את סוף בניין הקדומים עם התחלת בניין העתיד, את ראשית הימים עם אחריתם" (לנתיבות ישראל א', עמ' כב).

ליקטה וערכה: שושנה רייך

עלון חודשי בהוצאת "בית הרב" רח' הרב קוק ת.ד. 6275, ירושלים 91062
טל: 02-6232560, פקס: 02-6242908
betharav@zahav.net.il www.moreshet.co.il/beit-harav
ניתן לקרוא את העלון "מגד ירחים" גם באתר: www.yeshiva.org.il
עיצוב גרפי: ש. יוסטמן עריכה: שושנה רייך

מגד ירחים